

מסילת ישרים

הגאווה – מסילת ישרים יא

הרב חיים סבתו

הנה כָּל עֵנֵנוּ הַגָּאוּהַּ הוּא זֶה, שֶׁהָאָדָם מַחְשִׁיב עֲצָמוֹ בְּעַצְמוֹ, וּבִלְבָבוֹ יִדְמֶה כִּי לוֹ נֶאֱוָה תְּהִלָּה.

וְאִמָּנָם, זֶה יָכוֹל לְמַשֵּׁר מִסְבָּרוֹת רַבּוֹת מִתְחַלְפוֹת, כִּי יֵשׁ מִי שֶׁיִּחְשֵׁב עֲצָמוֹ בְּעַל שֶׁכֶּל, וְיֵשׁ מִי שֶׁיִּחְשֵׁב עֲצָמוֹ נָאָה, וְיֵשׁ שֶׁיִּחְשֵׁב עֲצָמוֹ נִכְבָּד, וְיֵשׁ שֶׁיִּחְשֵׁב עֲצָמוֹ גָּדוֹל, וְיֵשׁ שֶׁיִּחְשֵׁב עֲצָמוֹ חָכָם. כָּלֵל שֶׁל דְּבָר, כֵּל אֶחָד מִן הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים שֶׁבְּעוֹלָם אִם יִחְשֵׁב הָאָדָם שֶׁיִּשְׁנֶה בוֹ, הֵרִי הוּא מִסְכָּן מִיָּד לִפְלֵ בְּשַׁחַת זֶה שֶׁל גָּאוּהַּ.

אִרְאֵה אֲחֵרֵי שֶׁקִּבַּע הָאָדָם בְּלִבּוֹ הַיּוֹתוֹ חָשׁוּב וְרָאִי לְתִהְלָה, לֹא תִהְיֶה הַתּוֹלְדָה הַיּוֹצֵאת מִן הַמְחַשְׁבָּה הַזֹּאת אַחַת בְּלִבָּד, אֲלָא תּוֹלְדוֹת רַבּוֹת וּמְשֻׁנוֹת תִּצְאֵנָה מִמֶּנָּה וְאִפִּילוֹ הַפְּכִיּוֹת נִמְצָא בָּהֶן וְנִלְדוֹת מִסְבָּה אַחַת וְשִׁתִּיחֵן לְדָבָר אֶחָד מִתְכַּוְּנוֹת.

הֵנָּה יִמְצָא גָּאָה אֶחָד שֶׁיִּחְשֵׁב בְּלִבּוֹ שֶׁכִּיּוֹן שֶׁהוּא רָאִי לְתִהְלָה וְהוּא מִיֶּחֶד וְרָשׁוּם בְּמַעַלְתּוֹ כִּפִּי מְחַשְׁבָּתוֹ, רָאִי לוֹ גַּם כֵּן שֶׁיִּתְנַהֵג בְּדָרָה מִיֶּחֶד וְרָשׁוּם בְּכַבּוֹד רַב, בֵּין בְּלִכְתּוֹ, בֵּין בְּשִׁבְתּוֹ, בֵּין בְּקוּמוֹ, בְּדַבּוּרוֹ וּבְכָל מַעֲשָׂיו לֹא יִלְהֶ אֲלָא בְּנַחַת גָּדוֹל, עֲקֹבוֹ בְּצַד גָּדוֹל, לֹא יֵשֵׁב אֲלָא אֶפְרָקְדוֹ, לֹא יִקּוּם אֲלָא מַעַט מַעַט כְּנַחֵשׁ

לֹא יִדְבֵר עִם הַכֹּל אֲלָא עִם נִכְבְּדֵי הָעַם, וְגַם בִּינֵיהֶם לֹא יִדְבֵר אֲלָא מֵאֲמָרִים קְצָרִים כְּמֵאֲמָרֵי הַתְּרַפִּים, וְכֵל שְׂאֵר מַעֲשָׂיו – בְּתַנּוּעוֹתָיו, בְּפַעֲלוֹתָיו, בְּמַאֲכָלוֹ וּבְמִשְׁתֵּיו, בְּמַלְבוּשָׁיו וּבְכָל דְּרָכָיו יִתְנַהֵג בְּכַבְּדוֹת גָּדוֹל כְּאִלוֹ כֵּל בְּשָׂרׁוֹ עוֹפְרַת וְכֵל עֲצָמָיו אֲבָן אִו חוֹל.

וְיִמְצָא גָּאָה אַחֵר שֶׁיִּחְשֵׁב שֶׁלְּפִי שֶׁהוּא רָאִי לְתִהְלָה וְרַב הַמַּעֲלוֹת, צָרִיחַ שֶׁיִּהְיֶה מְרַגֵּז הָאֶרֶץ וְשֶׁהַכֹּל יִרְעָשׁוּ מִפְּנֵיו כִּי לֹא יֵאֱוֹת שֶׁיִּהְרָסוּ בְּנֵי הָאָדָם לְדָבָר עִמוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ דְּבָר, וְאִם יַעֲפִילוֹ לַעֲלוֹת אֵלָיו וּבְהֵלֶם בְּקוּלוֹ וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יִהְיֶם בְּעֵנֹת לָהֶם עֲזוֹת, וּפְנֵיו זֹעֲפוֹת בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה.

וְיֵשׁ גָּאָה אַחֵר שֶׁיִּחְשֵׁב בְּלִבּוֹ שֶׁכְּבֹד הוּא כֵּל כֶּה גָּדוֹל וּמְכַבֵּד עַל שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְכַבּוֹד שֶׁיִּתְפָּרֵשׁ מִמֶּנּוּ וְאִינוֹ צָרִיחַ לוֹ כָּלֵל, וְלִהְרָאוֹת הַדְּבָר הַזֶּה יַעֲשֶׂה מַעֲשִׂים כְּמַעֲשֵׂה הָעֵבְרִי וְיִפְרִיז עַל מְדוּתָיו לְהִרְאוֹת שְׁפָלוּת גָּדוֹל וְעֵנָה עַד אִין חֶקֶר, וְלִבּוֹ מִתְנַשֵּׂא בְּקִרְבוֹ לֵאמֹר, אֲנִי כֵּל כֶּה רַם וְכֵל כֶּה נִכְבָּד, שֶׁכְּבֹד אִינוֹ צָרִיחַ לְכַבּוֹד, וְאִין לִי אֲלָא לְוִתֵּר עָלָיו, שֶׁכְּבֹד רַב הוּא אֲצִלִּי.

וְיִמְצָא גָּאָה אַחֵר, שְׂרוּצָה לְהִיּוֹת נְרָשָׁם הַרְבֵּה בְּמַעֲלוֹתָיו וְלִהְיִיחַד בְּדְרָכָיו, עַד שֶׁלֹּא דִי לוֹ שֶׁיִּהְלָלוּהוּ כֵּל הָעוֹלָם עַל הַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר הוּא חוֹשֵׁב שֶׁיֵּשׁ בוֹ, אֲלָא שְׂרוּצָה שְׁעוֹד יִרְבוּ לְהוֹסִיף בְּתִהְלָתוֹ שֶׁהוּא הָעֵבְרִי שֶׁבְּעֵנָיו, וְנִמְצָא זֶה מִתְגָּאָה בְּעֵנָתוֹ וְרוּצָה בְּכַבּוֹד עַל מֶה שֶׁמְרָאָה עֲצָמוֹ בּוֹרַח מִמֶּנּוּ. וְהֵנָּה גָּאָה כְּזֶה יֵשִׁים עֲצָמוֹ תַּחַת קַטְנִים מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה אוֹ תַּחַת נְבָזִים שֶׁבְּעַם, שֶׁיִּחְשֵׁב לְהִרְאוֹת בְּזֶה תְּכָלִית הָעֵנָה, וְכְבֹד לֹא יִרְצָה בְּשׁוּם תֹּאֵר מִתְאַרִי הַגְּדֵלָה וְיִמְאֵן בְּכָל הָעֲלִוּיִים וְלִבּוֹ אוֹמֵר בְּקִרְבוֹ, אִין חָכָם וְעֵנִיו כְּמוֹנֵי בְּכָל הָאֶרֶץ.

דף מקורות

ואמנם, גאים כאלה אף על פי שלקאורה מראים עצמם ענוים, לא יבצרו מכשולות להם, שכלי ידיעתם תהיה מתגלית גאונתם כלהבה היוצאת מבין החרסים. וכבר משלו חכמים זכרונם לברכה (מדרש רבא קרח): משל לבית מלא תבו והיה בבית חורין והיה התבו נכנס בהם, לאחר ימים התחיל אותו התבו שהיה בתוך אותם החורין יוצא, ידעו הכל כי היה אותו הבית של תבו.

כן הדבר הזה, שלא יוכלו תמיד להסתיר את עצמם, ומחשבתם הרעה תהיה נכרת מתוך מעשיהם, אך דרכיהם הם בענוה פסולה ופלות מרמה.

וימצאו גאים אחרים שתשאר גאונתם קבורה בלבם, לא יוציאוה אל המעשה, אבל יחשבו בלבבם שכבר הם חכמים גדולים יודעי הדברים לאמתם ושלא רבים יחכמו כמוהם, על כן לא ישיתו לב אל דברי זולתם בחשבם כי מה שקשה עליהם לא יהיה נקל לאחרים, ומה ששכלם מראה להם כל כה ברור הוא וכל כה פשוט עד שלא יחושו לדברי החולקים עליהם אם ראשונים ואם אחרונים, וספק אין אצלם על סברתם.

כל אלה תולדות הגאון המשיבה החכמים אחר ודעתם מספלת, מסירה לב ראשי החכמה.

ואף כי תלמידים שלא שמשו כל צרכם, שכמעט שנפקחו עיניהם כבר חכמי החכמים שוים להם בלבם.

ועל כלם נאמר (משלי טז): תועבת ה' כל גבה לב, ומכולם צריך שינקה הרוצה במדת הנקיות, וידע ויבין כי אין הגאון אלא ערוך ממש אשר אין שכל האדם רואה חסרונותיו ומכיר פחיתותו,

שאלו היה יכול לראות והיה מכיר האמת, היה סר ומתרחק מכל הדרכים הרעים והמקלקלים האלה הרחק גדול. ועוד נדבר מזה בסיעתא דשמיא בבואנו אל מדת הענוה, אשר מפני הקשי הגדול שיש בהשגתה, הושמה בדברי רבי פנחס מן האחרונות.